

Bezoekersonderzoek Boerenmarkten

Heerlijkvers.nl

Slimmer Vervoer

Rotterdamse kids naar de boer
+ Inburgeren bij de boer

De Nieuwe Stadsboer, Vlaardingen

Innovatie Annahoeve, Zoetermeer

Schieveense polder

Xpeditie #3 Recreatie & Vrije tijd

Bezoekersonderzoek Rotterdams Oogstfestival 2010

Xpeditie #2 Educatie

Green & the City op de kaart

Conclusies

Waardevol agrarisch landschap
Lessen van de experimenten: Voedsel de sterkste schakel

In de verbinding stad-land is de voedselproductie de sterkste schakel. Dat is één van de belangrijkste conclusies uit het project Green & the City. Andere relaties zoals zorg, educatie, recreatie zijn aanvullend hierop. Bovendien loont het zeker om initiatieven buiten de stad te verbinden met de initiatieven in de stad. Deze wederzijdse uitwisseling heeft meervoudige waarde vanwege:

- 1) complementaire competenties waardoor de initiatieven in de stad sterker worden qua productie en de boeren beter aangesloten worden op de stedelijke belevingswereld;
- 2) innovatie en duurzaamheid (bijv. boeren gaan nieuwe groenten telen, investeren in dierenwelzijn, duurzaamheid en nieuwe ambachtelijke producten);
- 3) ruimtelijk: door productieve groengebieden in de stad (zoals moestuinen) te verbinden met de stad en de stedeling als coproductent op het land een plek te geven ontstaat er één metropolitaan voedsellandschap;
- 4) waardevermeerdering: door verbreding van functies van de boer (naast voedselproductie ook natuurbeheer) krijgt de bestemming agrarisch grondgebruik meer functies die van waarde zijn voor de stad;
- 5) nieuwe vormen van solidariteit: gebaseerd op gelijkgestemdheid in plaats van arbeidsdeling.

Het toekomstbeeld is dat de nieuwe stadsboer niet vanzelfsprekend meer van het land komt, een stadsboer kan ook zijn oorsprong hebben in de stad. Het beleidsmatige advies: werk het principe van het voedsellandschap van de Zuidvleugel verder uit. Het praktische advies: heb je een goed idee voor de stad-land relatie? Werk niet alleen, maar zoek dan een partner in de stad en op het land.

Green & the City is een co-creatie van diverse stedelijke en landelijke partijen, Stadsregio Rotterdam, Wageningen Economisch Instituut, Landbouw Economisch Instituut, Wageningen Universiteit, het Groen Service Zuid-Holland, Heerlijk Stichting Rotterdamse Oogst, Groen & the City vormt samen met Xplorelab project voor duurzame toekomstperspectieven voor metropolitane landbouw. Den Haag, het Westland, Vlaardingen en Rotterdam. In het project staat Hof van Delfland als casus centraal, het groene gebied tussen de grote steden Rotterdam, Delft, Maastricht-Groenport, over landbouwinnovatie, input landbouw. Voor meer informatie: www.xplorelab.nl.

Xplorelab
Transform
METROPOLITAN AGRICULTURE

Green & The City

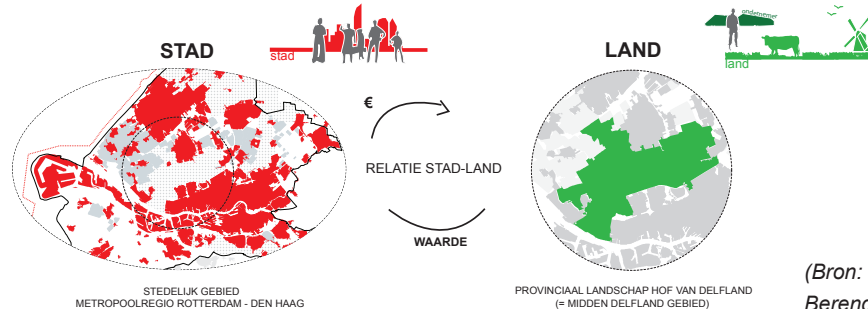
provincie ZUID-HOLLAND

EINDVERSLAG

Transitie-management

¹<http://www woorden.org/woord/transitie>
²<http://nl.wikipedia.org/wiki/transitie>

De vraag van de STAD · Analyse en Aanbevelingen LEI Wageningen UR, Den Haag, 21 december 2010
Het onderzoek van het LEI Wageningen UR richt zich op de marktpotentie van producten en diensten uit het groengebied voor het metropolitane gebied: "de vraag van de stad", met als casusgebied Hof van Delfland.

Analyse

- Streekproducten. Vanuit de stad is behoefte naar verse kwaliteitsproducten; momenteel is de vraag erna hoger dan het aanbod. De volgende punten staan groei in de weg. 1) de kosten van logistiek zijn hoog, er is behoefte aan schaal en centrale levering. 2) melk kan/mag op dit moment niet rechtstreeks door boeren aan de stedelijke consumenten verkocht worden. 3) de melkveehouders in Midden Delfland zijn van huis uit geen zelfkazende boeren. 4) bestaande contracten (m.n. in de zuivelsector) hebben exclusiviteitsclausules waardoor (gedeeltelijk) overstappen geld kost. 4) hoe afspraken tussen producenten en afnemers georganiseerd zijn.
- Recreatie. De stedeling heeft behoefte aan zowel spanning als ontspanning. Op dit moment blijkt het aanbod niet aan te sluiten bij de behoefte. Er is wel een divers aanbod aan recreatiemogelijkheden maar dan voornamelijk gericht op een ouder (en vrouwelijk) publiek. Daarnaast is het gebied niet goed te bereiken, zowel fysiek als digitaal niet.
- Educatie. De agrarische natuurvereniging Vockestaert verzorgt voor een deel de coördinatie tussen de basisschool en de boerderij in het Hof van Delfland. Voor scholen is vaak het vervoer vanuit de stad naar de boerderij een drempel qua tijd en kosten. Hoewel er vraag is vanuit scholen naar dit soort excursies, lijkt vooral de matige financiële vergoeding voor de boeren een belemmering voor opschaling.
- Zorg. Momenteel is het aanbod van zorgboerderijen in het Hof niet erg groot. Hier wordt nog nauwelijks ingespeeld op de vraag van de stad.

Aanbevelingen

Om tot nieuwe economische dragers voor het gebied te komen, is een **verbreding van de doelgroep** aan te bevelen. Denk aan de 42% van de Rotterdammers die er even "uit wil zijn". Andere potentiële (niche) groepen zijn: jongeren (al dan niet in groepsverband), gezinnen met kinderen, immigranten, en expats. Arrangementen in combinatie met grote congressen is voor dit gebied niet geschikt: de meeste deelnemers geven de voorkeur aan de stad. Om de stedeling naar het buitengebied te halen is **verbreding van het product- en dienstaanbod** noodzakelijk, zoals breder scala aan regionaal geproduceerd voedsel, speciale arrangementen voor mensen met een etnische of buitenlandse achtergrond, etc. Ook zou het voor de ontwikkeling van recreatieve activiteiten goed zijn als er (meer) horeca aanwezig is in het gebied. Nieuwe producten of diensten moeten **goed gecommuniceerd** worden, gebruikmaken van kanalen als websites, sociale media of reclameborden langs de snelweg. Tot slot zou de gebiedsmarketing vertaald kunnen worden in het creëren van een regionaal platform, een "Merk Hof van Delfland", incl. een logo. **Samenwerking en kennisuitwisseling** is essentieel om deze potenties te realiseren. Dit dient 'bottom-up' tot stand te komen. Faciliteer dit proces, door gebruik te maken van bestaande initiatieven en/of koplopers met hoge bereidheid om te innoveren. Co-creatie met stedelijke partijen is bijvoorbeeld een manier voor de landelijke ondernemers om producten te ontwikkelen die op de stedelijke markt zijn georiënteerd.

Wat is transitie-management?

Transitiemanagement richt zich op de mogelijkheden om deze systeemveranderingen en de patronen die ze volgen te beïnvloeden. De onderliggende aanname is dat de (sociale) problemen zo complex zijn, dat bestaande methoden en aanpakken niet toereikend zijn. Transitiemanagement tracht deze persistente problemen aan te pakken door de combinatie van een proces van visieontwikkeling voor de lange termijn en het ruimte geven aan kortdurende experimenten in een selectief en participatief proces. De belangrijkste basisvoorwaarden in beide processen worden gevormd door het selectieve en participatieve karakter dat ondersteunend is aan de integratie van beleid, het sociaal leren bevordert en sociale innovatie stimuleert.

Naar aanleiding van de vier fasen van transitie-management wordt het project Green & the City beschreven: **Fase 1** participatieve probleemstructurering en visieontwikkeling en het opzetten van een transitiearena. **Fase 2** het ontwikkelen van een transitie-agenda, transitiepaden en experimenten met bredere coalities. **Fase 3** het opzetten en uitvoeren van transitie-experimenten en mobiliseren van ontstane transitienetwerken. **Fase 4** monitoren, evalueren en leren van transitie-experimenten.

(Bron: Jan Rotmans, 2003)

1 Visie

Stap één is visievorming en transitiearena. Een visie moet een aantrekkelijk beeld en wenkend perspectief schetsen voor zoveel mogelijk relevante partijen. Daar tegenover staat dat het voldoende sturing moet geven en gedetailleerd genoeg is om onzekerheden weg te nemen. De visie moet worden ontwikkeld in een transitiearena; een groep(je) van mensen die de visie kan uitdragen en agenderen. Arena's worden gevormd door verschillende soorten mensen: frisdenkende, vernieuwende en mensen vanuit "het systeem" die verandering willen. Onderstaande twee visies zijn uitgangspunt geweest voor Green & the City:

1 Visie op Metropolitane Landbouw en de Relatie Stad-Land

Door TransForum is een visie ontwikkeld t.a.v. Metropolitane Landbouw. De essentie hiervan is dat de stedelijke omgeving juist enorme kansen biedt voor een duurzame ontwikkeling van de landbouw. Maar ook dat de landbouw onmisbaar is voor een duurzamere ontwikkeling van de stedelijke gebieden. Door de interactie tussen landbouw en stedelijke omgeving ontstaan nieuwe verbindingen. Deze verbindingen zijn inspiratiebron voor innovaties, zijn winstgevend, respecteren het milieu en verbeteren het welzijn van mens en dier. Green & the City gaat over de extensievere vormen van landbouw binnen deze visie. Info: www.transforum.nl.

2 Gebiedsvisie Hof van Delfland · De casus voor het innovatieproject Green & the City is het Hof van Delfland. Een uniek veenweidegebied, omgeven door steden als Den Haag, Delft, Zoetermeer, Rotterdam en het 'glas' van het Westland. Het doel van de partijen in het gebied is om het kerngebied open en groen te houden en de kwaliteiten ervan te vergroten. Daarbij is het van belang om de verbindingen tussen stad en landschap te verbeteren en versterken. De Hof van Delfland moet uiteindelijk een vitaal metropoolaan landschap worden.

2 Agenda

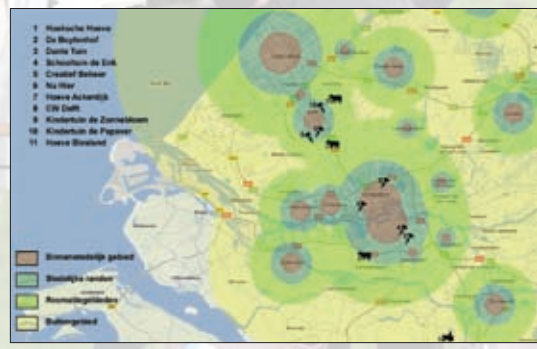
Stap twee is agenda. Een agenda is de concrete vertaling van de visie en probleemanalyse in een plan. Een agenda bevat informatie over de oplossingen die een innovatie kan bieden aan een specifiek probleem. Een voorbeeld hiervan is de agenda landbouw, waarin de provincie Zuid-Holland haar verwachting uitleent zet hoe een maatschappelijke opgave kan worden aangepakt. Een ander voorbeeld is een onderzoeksagenda van een kennisinstelling.

De agenda van Green & the City

De relatie tussen stad en land lijkt een abstract begrip. Dat is het niet: zowel fysiek, als sociaal-maatschappelijk als economisch zijn er veel concrete kansen. Green & the City heeft als doel door innovaties de relatie nog meer betekenis te geven; door nieuwe combinaties en door daadkracht. Het daadwerkelijk doen overbrugt barrières en is inspirerend voor anderen. De agenda van Green & the City bestaat uit het zoeken naar (ver-) nieuwe(n) productmarkt-combinaties of stad-landrelaties. Dit gebeurt aan de hand van de thema's die aansluiten bij de behoeften van de stedeling:

Voedsel: het voedsellandschap van de Zuidvleugel

Voedsel moet een veel belangrijkere drager worden in de relatie tussen stad en land. Daarom is een verkenning gestart naar de voedselgerelateerde relatie tussen stad en land. Waarom is dat zo belangrijk? Lange tijd werd in ons land eenzijdig ingezet op schaalvergroting en industrialisering van de voedselproductie. Nu geven nieuwe uitdagingen, zoals voorkomen van wereldwijde schaarste aan voedsel, veevoer en energie maar ook het beperken van milieuschade en gezondheid, aanleiding tot herwaardering van de lokale voedselproductie. Daarbij komt dat veel mensen het leuk en zinvol vinden om weer te weten waar hun voedsel vandaan komt. Download "Voedsellandschap van de Zuidvleugel" op www.xplorelab.nl of www.eetbaarroterdam.nl.

Recreatie: de vraag van de stad is het aanbod dat je creëert

Binnen Green & the City staat aanbodgericht denken hoog op de agenda: volg de trends en ontwikkelingen op hoofdlijnen, maar richt je vooral op de kwaliteit, kwantiteit en innovatie van het aanbod. Stedelingen willen geïnformeerd worden via hun communicatiekanalen van hun eigen niveau en aan de hand genomen worden door een gebied. Ze willen o.a. gastvrij onthaald worden en geld uitgeven aan; genot, lekker eten, drinken en verblijven, afleiding en vertier. Wie aan deze voorwaarden voldoet kan scoren. Zie www.xplorelab.nl.

Educatie: straat, buurt, stad en omliggende land

Op het gebied van educatie is de relatie stad-land erg kansrijk. Het verbinden van initiatieven in de stad met initiatieven op het platteland zorgt al voor een eerste concrete stap. Vervolgens moet ook gewerkt worden aan samenwerking voor de langere termijn. Daarna kan er één natuur- en milieueducatiesysteem ontstaan voor de stedelingen die logisch opgebouwd is uit straat, wijk, buurt, stad en het omliggende landelijke gebied.

Zorg

Op het gebied van zorg zijn er nog weinig innovaties. Op de agenda staat de professionalisering van de zorgboerderij: kan er meer ingespeeld worden op de stedelijke vraag? Kan er verbreding van de doelgroepen plaatsvinden? Hoe kunnen we komen tot meer landbouw en zorg innovaties? Nieuwe kansen zijn Nieuwe Nederlanders en Wajongers.

3 Experimenten

Experimenten in stap drie laten zien dat het anders kan. In de transitie-experimenten worden de bestaande paden verlaten. Concreet ervaringen in de praktijk voeden zo het denken over nieuwe richtingen. Het doel van de transitie-experimenten is om kansrijke vernieuwingen te testen en om te leren over maatschappelijke problemen en de wenselijkheid en haalbaarheid van oplossingen.

Binnen Green & the City zijn 7 experimenten opgestart. Sommige zijn afgerond, sommige worden overgenomen door andere partijen. Specifiek voor bij het thema Voedsel: 1) Innovaties voor een regionale voedselketen in Zuid-Holland en 2) Slimmer vervoer voor duurzamer voedsel. Bij het thema Educatie: 3) Rotterdamse kids naar de boer en 4) Inburgeren bij de boer. Experimenten voor nieuwe product-marktcombinaties zijn 5) Innovatieve ontwerpen voor de Annahoeve in Zoetermeer, 6) Stadslandbouw in de Schieveense polder en 7) De stadsboer als nieuw economisch perspectief.

1 Innovaties voor een regionale voedselketen in Zuid-Holland

Streekproducenten zijn populair maar zijn niet altijd makkelijk vindbaar. Om op deze behoefte in te spelen is nagedacht over een innovatief informatiesysteem. Maarten Bouten heeft het initiatief genomen om de website HeerlijkVers.nl te starten, een site over streekproducten en over de verkoop ervan. HeerlijkVers.nl is vanaf maart 2011 beschikbaar voor Zuid-Holland en gaat daarna landelijk. Heerlijk Vers werkt met veel partijen samen om nieuwe informatie, media en manieren te ontwikkelen om lokale producten naar de stad te krijgen. Door daarbij steeds de consument centraal te zetten wordt een lokale keten voor duurzaam voedsel steeds meer realiteit.

2 Slimmer vervoer voor duurzamer voedsel

De toenemende belangstelling voor streekproducten zorgt voor een groeiende stroom producten van het platteland naar de stad. Het vervoer vindt veelal plaats in kleine volumes. Dit is financieel onaantrekkelijk en draagt niet bij aan de wens tot duurzaamheid. Daarom wordt er gezocht naar een duurzame sprong voorwaarts in de complexe vervoersvragen. De oplossing ligt in het slim bundelen van vervoersstromen in ruimte, tijd en voertuig. Dit kan alleen slagen door intensieve samenwerking tussen de producenten. Diverse partijen zijn voornemens een pilot te starten in Midden-Delfland zodat bij dit vervoer duurzaamheid (planet), economische rendabiliteit (profit) en leefbaarheid van de regio (people) een goed evenwicht vormen. Info: www.groengoud.nl of www.kenlog.nl.

3 De stad leert van het land - Rotterdamse kids naar de boer

Rotterdamse schoolklassen hebben een les gevolgd bij een Midden-Delflandse boer. De boerenles is georganiseerd in samenwerking met BuurtLAB uit Rotterdam en de Agrarische Natuurvereniging Vockestaert. Een nieuwe samenwerking die tot stand is gekomen naar aanleiding van de Xpeditie Green & the City. Bleek dat er nog maar weinig kinderen uit Rotterdam naar het platteland gaan. Lees de verslagen van de kinderen op www.buurtlab.nl. Luister naar het radioverslag van Radio Rijnmond op www.chrisnatuurlijk.nl. Naast dit experiment wordt er gewerkt aan een structurele inbedding van stad-land educatie.

4 Inburgeren bij de boer

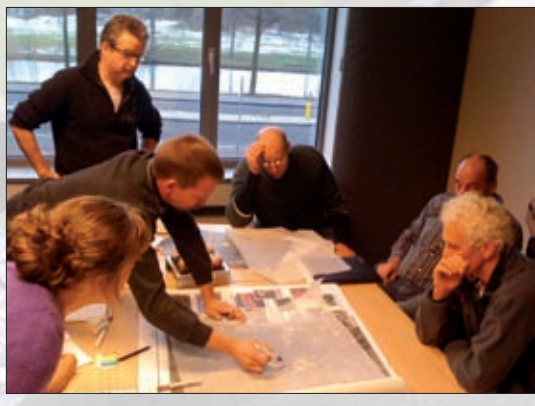
In samenwerking met de DCMR is eind van 2010 een groep inburgeraars bij de boer op bezoek gegaan. Dit experiment past in een groter programma van de DCMR om Rotterdammers bewuster te laten leven. Belangrijk voor de stad-land relatie is dat op deze manier een nieuwe groeiende doelgroep bekend raakt met het platteland. Voor een verslag kijk op www.dcmr.nl of www.vockestaert.nl.

5 Innovatieve ontwerpen voor de Annahoeve in Zoetermeer · Voor een oude vervallen boerderij in Zoetermeer is de gemeente op zoek naar een nieuwe bestemming. De locatie van de hoeve (op de grens van de stad en land) is heel geschikt om de stad-land relatie vorm en inhoud te geven. Samen met het ontwerperscollectief Krachtgroen, Confident Communities i.o en met inbreng van diverse creatieve partijen zijn nieuwe concepten ontwikkeld. De drie meest kansrijke ideeën (een boerenmarkt a la Landmarkt, een Logement als schakel in de Leisure zone Den Haag- Zoetermeer, en de leerwerkplaats) zijn uitgewerkt in de haalbaarheidsstudie. De eindresultaten zijn naast input voor het verdere traject met de gemeente Zoetermeer, inspiratiebron voor vergelijkbare locaties. Kijk voor meer info: www.krachtgroen.nl of www.annahoeve.eu.

6 Stadslandbouw in Schieveense polder

De Schieveense Polder is de laatste (groene) polder van Rotterdam. Het schrappen van het geplande bedrijventerrein voor de komende 20 jaar is aanleiding om een nieuwe visie te ontwikkelen. Omdat de polder naast de stad ligt biedt het volop mogelijkheden voor stadslandbouw in combinatie met natuur en (agrarisch) natuurbeheer. Deze potentie wordt in dit experiment verder onderzocht. Het tweede doel van dit experiment is het ontwikkelen van een visie samen met burgers, boeren en natuurmonumenten. Het ontwerperscollectief Krachtgroen is gevraagd de gezamenlijke visie te verbeelden. De afspraak met de gemeente Rotterdam is dat deze visie aan de gemeente wordt aangeboden. De gemeente Rotterdam heeft aangegeven de visie uit het gebied mee te nemen in het gebiedsontwikkelingstraject. Info op www.krachtgroen.nl of www.xplorelab.nl.

7 De stadsboer als nieuw economisch perspectief

- casus in Vlaardingen · Om de relatie boer-klant te versterken zijn we eigenlijk op zoek naar een nieuw beroep: de stadsboer(in). De "ouderwetse" boer in een nieuw jasje. Maar welke handelsvormen passen hierbij? De aloude bekende markt, of de nieuwe landwinkel midden in de stad? Of zijn het educatieve taken? Dit leidt tot een aantal ontwikkelingstappen die aangeven hoe je het bereik van de boer richting consument kunt vergroten. Stapsgevoel wordt door adviesbureau Concire verkend hoe een "ambachtelijke product" (een plattelands leisure product) doorontwikkeld wordt naar een alledaags product (verkrijgbaar in de stad). Voor het vervolg gaat Concire voor Vlaardingen samen met ondernemers op zoek naar concrete productmarkt-combinaties, die mogelijk ook input zijn voor de gemeentelijke planvorming. Kijk voor meer info: www.concire.nl.

4 Evaluatie

De vierde stap is evaluatie en monitoring. Belangrijk bij het transitieproces is het leren van de experimenten en het proces. De kennis die hier wordt opgedaan voert het proces van probleemstructurering, visievorming en de fasen daarna.

Xpeditie Green & the City - leren van de praktijk:

De expeditie had het doel om te leren van initiatieven die al een sterke relatie tussen stad en land hebben weten te leggen. Naast inspiratie en waardevolle ontmoetingen is veel geleerd op de expeditie. Daarmee zorgde de expeditie voor input voor de agenda van het project en de opmaat naar experimenten. Het verslag van de expeditie is te downloaden op www.xplorelab.nl.

Rotterdamse Oogst - van evenement naar markt-plaats in de stad

De Stichting Rotterdamse Oogst heeft als doel stad en land weer te verbinden; door het platteland de stad in te brengen. Als eerste stap in het verwezenlijken van deze doelstelling organiseert zij evenementen: het Oogstfestival, en "Eigengemaakt". De evenementen zijn een groot succes; daarom wordt ingezet om deze een structurele plek te geven in de stad. Om dit te onderbouwen is een enquête gehouden onder bezoekers van het Oogst Festival 2010. De enquête toont aan dat vooral de blanke hoogopgeleide 40+ stedeling wordt aangesproken door deze vorm van boerenmarkten. Meer op www.rotterdamsoogst.nl.

Onderzoek naar bezoekers van boerenmarkten in Delft, Den Haag en Schiedam

In samenwerking met de Gemeenten Rotterdam en Midden-Delfland zijn op diverse boerenmarkten bezoekers geïnterviewd om meer te weten te komen over de bezoekers en welke relatie zij hebben met het landelijke gebied, wat hun motieven zijn om het te bezoeken en wat ze eventueel over hebben om het mooi, open en vitaal te houden.

Onderzoek naar bezoekers van de Midden-Delflanddag 2010

In samenwerking met de Stadsregio Rotterdam en de stad Rotterdam is een onderzoek gedaan naar de bezoekers van de Midden-Delflanddag 2010. Duidelijk is dat deze dag vooral ouderen trekt. Zij vinden nadrukkelijk dat het gebied Midden-Delfland vooral moet blijven zoals het is; kwaliteit is rust, natuur en ruimte. Voor beide onderzoeken: www.xplorelab.nl.

